

РЕФЕРАТ

**МАВЗУ: ЭСТЕТИКА ФАНИНИНГ ПРЕДМЕТИ,
ОБЪЕКТИ ВА ФУНКЦИЯЛАРИ.**

Эстетика фанининг предмети, объекти ва функциялари.

РЕЖА:

1. Эстетика тушунчаси.
2. Эстетика фанинг объекти, предмети ва функциялари.
3. Эстетика фани бошқа фанлар билан алоқаси.

1. Эстетика ёхуд эстетика энг қадимги фанлардан бири. Унинг тарихи икки ярим-уч минг йиллик вақтни ўз ичига олади. Бироқ у ўзининг ҳозирги номини XVIII асрда олган. Унгача бу фаннинг асосий муаммоси бўлмиш гўзаллик ва санъат ҳақидаги мулоҳазалар ҳар хил санъат турларига бағишланган рисолаларда, фалсафа ҳамда илоҳиёт борасидаги асарларда ўз аксини топган эди. «Эстетика» атамасини биринчи бўлиб буюк олмон файласуфи Александр Баумгартен (1714—1762) илмий муомалага киритган. Бунда у бошқа бир улуғ олмон файласуфи Лайбниц (1646-1716) таълимотидан келиб чиққан ҳолда муносабат билдирган эди. Лайбниц инсон маънавий оламини уч соҳага – ақл, ихтиёр, ҳиссиётга бўлади ва уларнинг ҳар бирини алоҳида фалсафий жиҳатдан ўрганиш лозимлигини таъкидлайди. Баумгартенгача ақлни ўрганадиган фан–

мантик, ихтиёрни ўрганувчи фан эса-ахлоқшунослик (этика) ни фалсафада кўпдан буён ўз ўрни бор эди. Бироқ ҳиссиётни ўрганадиган фан фалсафий мақомдаги ўз номига эга эмасди. Баумгартеннинг бу борадаги хизмати шундаки, у «ҳис қилиш», «сезиш», «ҳис этиладиган» сингари маъноларни англатувчи юнонча *aisthetikos* – «ойэстетикос» сўзидан «эстетика» (олмонча «estetik»-«эштетик») иборасини олиб, ана шу бўшлиқни тўлдирди.

–Гўзаллик фалсафаси» деган ибора фанимизга кўпроқ мос келади. Негаки, фанимиз фақат санъатдаги гўзалликни эмас, балки инсондаги, жамият ва табиатдаги гўзалликни ҳам ўрганади. Шунингдек, гўзалликдан бошқа улуғворлик, фожиавийлик, кулгилилиқ, мўъжизавийлик, уйғунлик, нозиклик сингари кўпдан-кўп тушунчалар мавжудки, уларни тадқиқ этиш ҳам эстетика фанининг зиммасида.

Гўзаллик, кўрганимиздек, эстетиканинг бош, етакчи хусусияти ҳисобланади Санъат эстетиканинг объекти сифатида ўзига хос олам. Унда эстетиканинг хусусиятлари бўртиб кўзга ташланади. Шунга кўра уни эстетикага бурканган ижтимоий ҳодиса дейиш мумкин.Шундай қилиб, эстетика санъатни тўла камраб олади.

Эстетика санъатшунослик, ахлоқшунослик фанлари билан узвий аолқадорликка эга. Ўрганаётган ҳар бир бадий асар маълум маънода ахлоқшунослик нуқтаи назаридан ҳам тадқиқ этилаётган бўлади. Бу фаннинг тадқиқот объектлари орасидаги фарқни биринчи бўлиб буюк Арасту назарий жиҳатдан исботлаб берган эди;

у, эзгулик фақат ҳаракатда, гўзаллик эса, ҳаракатсиз ҳам намоён бўлади, деган фикрни билдиради. Дарҳақиқат, ахлоқийлик фақат инсоннинг хатти-ҳаракати, қилмиши орқали юзага келади; одам токи

ҳаракатсиз экан, биз унинг на яхшилигини, на ёмонлигини биламиз; муаяйн хатти-ҳаракат содир қилинганидан кейингина биз уни ё эзгулик, ё ёвузлик, ё яхшилик, ё ёмонлик сифатида баҳолаймиз. Гўзаллик эса, ўзини ҳаракатсиз ҳам намоён этаверади.

Шунингдек рухшуносликка ҳам, эстетикака ҳам тенг алоқадор бўлган санъат рухшунослиги ва бадиий ижод рухшунослиги деб аталган йўналишлар мавжуд.

Шунингдек, эстетиканинг социология (ижтимоийшунослик) билан алоқадорлиги ҳам муҳим. Маълумки, ҳар бир санъат асари алоҳида инсон шахсига эътибор қилгани ҳолда, жамиятни ижтимоий муносабатлар тизими сифатида бадиий тадқиқ қилади. Ҳатто инсон ва жамият бевосита акс этмаган манзара жанридаги асарда ҳам, ижтимоийлик жамият аъзоси—муаллиф қарашларининг билвосита инъикоси бўлмиш услубда ўзини кўрсатади

Эстетиканинг диншунослик билан алоқаси алоҳида диққатга сазовор. Чунки дин ва санъат доимо бир-бирини тўлдириб келади ва кўп ҳолларда бири бошқаси учун яшаш шарти бўлиб майдонга чиқади

Эстетиканинг педагогика билан алоқасини биз тарбия муаммоларини ҳал қилишда кўрамиз. Чунки педагогика ҳам маълум маънода эстетика тарбияси билан шуғулланади. Лекин бу тарбия алоҳида-алоҳида, мустақил қисмларга бўлинган ҳолда, турли ёш ва соҳалар учун махсус белгиланган тарбия тарзида, яъни муайян, аниқ чегараларда олиб борилади.

Шунингдек, эстетика семиотика—белгилар ва белгилар тизими ҳақидаги фан билан ҳам алоқадор. Чунки санъат асари белгилар орқали намоён бўлади. Масалан, ҳарфлар, ноталар в.х. Бошқачароқ қилиб айтганда, билиш ва баҳолаш фаолияти натижаларини, яъни семантик ва прагматик ахборотни ўзида мужассам қилган санъат асари ўша ахборотни етказиб беришга ҳам мўлжалланган. Шунингдек, эстетика кибернетика, экология ва юқорида айтиб ўтганимиздек, барча санъатшунослик фанлари билан ҳам яқин алоқадорликда иш олиб боради.

2. Ўтмишда эстетик қарашлар, ғоялар, таълимот ва назариялар фалсафа негизида пайдо бўлди.

Эстетик ғоялар дастлаб Шарқ ўлкаларида Миср, Месопотамия, Бобил, Ҳиндистон, Эрон ва Туронда пайдо бўлган.

Қадимги Юнон мутафаккирлари Пифагор, ГЕРАКЛИТ, Демокрит, Сукрот, Афлотун ва Аристотелларнинг эстетик таълимотлари муҳим аҳамиятга эга.

Марказий Осиё Уйғониш даври мутафаккирлари Хоразмий, Аҳмад Фарғоний, Форобий, Беруний, Ибн Сино А.Навоий, Беҳзод, Бобур каби ижодкорларнинг эстетик қарашлари моҳиятини

нафосат билан маънавий – ахлоқий қадриятларнинг мутаносиблиги ни вужвудга келтириш ғояси ташкил этади.

Мусулмон Шарқи эстетик тафаккури ислом дини шариати, унинг манбалари бўлган Қуръони Карим ва Ҳадиси Шариф кўрсатмалари билан чамбарчас боғлиқ.

Ислом эстетикасида меъморий бинолари шакли-шамойилида мусулмон кишисининг мақсад ва мазмунининг рамзий ифодаси ҳисобланади.

3. XIX-XX асрларда эстетик тараққиёт. Шарқ ва Ғарб мутафаккирлари таълимотларида ўз ифодасини топди. Лекин жамиятнинг юксак суръатлар билан ўсиши натижасида эстетик онгнинг мазмуни, ҳамда инсонлар турмуш даражасидаги янгиликлар кўламининг ўсиши натижасида кўплаб янгиликлар киритилди. Жумладан, техника тараққиёти натижасида дизайн соҳасининг шиддатли ўсиши санъатнинг ўзига хос йўналишларини шаклланишига сабаб бўлди.